

УДК 349.2

<https://doi.org/10.34142/23121661.2023.37.12>

orcid. org / 0000-0002-5735-3240

© Резенкіна Н.О., 2023

Н.О. Резенкіна**ЩОДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
НАДБАВОК І ДОПЛАТ ПРАЦІВНИКАМ
ОСВІТИ У ПЕРІОД РЕЖИМУ ВОЄННОГО
СТАНУ****N. Rezenkina****REGARDING THE LEGAL REGULATION
OF ALLOWANCES AND ADDITIONAL
PAYMENTS TO EDUCATION WORKERS
DURING MARTIAL LAW**

Анотація. Метою статті є характеристика стану правового регулювання надбавок і доплат освітянам у період режиму воєнного стану. Наголошується, що заробітна плата працівників освіти, з одного боку, є метою реалізації права на працю освітянами, а з іншого – оцінкою праці останніх, яку дає держава, лакмусовим папірцем важливості формування для неї молодого освіченого покоління. Підсумовується, що, по суті, уже вкотре відкладається підвищення розмірів заробітної плати педагогічних, наукових та науково-педагогічних працівників. Зупинення дії Постанови Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 р. передбачає тільки чергове зупинення положень щодо запланованого Законом «Про освіту» 2017 р., підвищення розмірів посадових окладів педагогічних, наукових і науково-педагогічних працівників із 1 січня 2023 р., але зупинення нарахування та виплати доплат і надбавок це не стосується.

Ключові слова: заробітна плата, надбавки, доплати, працівники освіти, наукові працівники, педагогічні працівники, науково-педагогічні працівники, режим воєнного стану.

Abstract. The purpose of the article is to characterize the state of legal regulation of allowances and additional payments to educators during the period of martial law. The author draws attention to the fact that in order to ensure the reproductive and stimulating functions of wages, the provisions of the articles of this Law must be fulfilled, in particular, regarding the consideration of the complexity and conditions of the work performed and the professional and business qualities of the employee, which cannot be carried out if the scientific degree, academic title is not taken into account, seniority of scientific and pedagogical activity. It is noted that the salary of education workers, on the one hand, serves as the goal of exercising the right to work by educators, and on the other hand, it is an assessment of the latter's work given by the state, a litmus test of the importance of forming a young educated generation for it. It is concluded that, in fact, the salary increase of pedagogical, scientific and scientific-pedagogical workers is being postponed once again. The

suspension of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 07/10/2019 provides only for another suspension of the provisions regarding the planned 2017 Law "On Education", increasing the salaries of teaching, scientific and scientific-pedagogical workers from January 1, 2023, but the suspension of accrual and the payment of surcharges and allowances does not apply.

Key words: *wages, allowances, extra payments, education workers, scientific workers, pedagogical workers, scientific and pedagogical workers, martial law regime.*

Постановка проблеми. Питання оплати праці працівників освіти завжди були гострими для України й освітня реформа, зокрема, передбачала підвищення рівня престижності праці останніх саме через підвищення розмірів оплати їх праці, про що свідчить Закон України «Про освіту» 2017 р. [1, с. 61]. Однак і досі ця норма не розпочала діяти. Крім того, реалії воєнного часу, у яких зараз перебуває Україна, ще більше загострила проблеми дієвої оплати праці працівників освіти. Так, «освітній омбудсмен Сергій Горбачов отримав 297 звернень від педагогів щодо порушення прав під час виплати заробітної плати з початку повномасштабної війни» [2]. Констатація на державному рівні зазначеної проблеми обумовлює актуальність наукових досліджень проблем правового регулювання оплати праці освітян у період дії режиму воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень. Спеціальних наукових розвідок із цих питань дуже мало. Щодо вирішення цієї проблеми у військовий період існують поодинокі роботи у вигляді тез із круглих столів і конференцій П. П. Лиманського [3], Є. О. Подорожнього [4], однак системного дослідження немає. І до того ж немає окремих досліджень, що стосуються характеристики правового регулювання надбавок і доплат як частини структури заробітної плати освітян у період режиму воєнного стану.

Формулювання мети статті (постановка завдання). Зазначене обґрунтовує мету статті: охарактеризувати стан правового регулювання надбавок і доплат працівникам освіти в період режиму воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Формування молодшої особистості для держави завжди було важливим завданням, яке виконувала освіта. Тому до працівників освіти завжди ставилися підвищені вимоги, які містили не тільки кваліфікаційні вимоги, але й вимоги до особистості вихователя, вчителя, викладача. Виконання своєї трудової функції – виховання та навчання молоді – ці працівники здійснюють, реалізуючи своє право на працю, що дає, як це визначає Конституція України в ст.43, змогу заробляти собі на життя працею, яку вони вільно обирають або на яку вони погоджуються [5]. Разом із тим, Конституція України в ст. 64 закріпила: в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень [5].

Варто погодитись із Є.О. Подорожнім, що «на сьогоднішній день питання оплати праці є одним із найболючіших та проблемних, зокрема для працівників, адже в умовах інфляції, коли ціни постійно зростають, перед багатьма людьми постає питання про виживання та забезпечення себе та своєї родини лише вкрай необхідним речами та продуктами харчування» [4, с. 85]. Це повною мірою стосується освітян. А тому питання, пов'язані з оплатою праці ще більш загострюються. До ситуації в країні, викликаній воєнними діями, додається ще й побоювання освітян від прийняття нових нормативно-правових актів, що стосуються їх оплати.

20 грудня 2022р. Постановою Кабінету Міністрів України №1411 [6] було зупинено дію Постанови Кабінету Міністрів України «Про оплату праці педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників закладів і установ освіти і науки» від 10.07.2019 р. №822 [7]. Ця подія викликала неабиякий резонанс в освітній спільноті, адже в умовах режиму воєнного стану, що триває вже майже рік та інфляції (за повідомленнями пресслужби Міністерства економіки України «за 11 місяців цього року споживчі ціни в Україні зросли на 25,7%; за прогнозом Міністерства економіки, за підсумками року інфляція не перевищить 30%» [8]) питання оплати праці є гострими проблемами сьогодення для населення.

Освітян, як свідчать численні дописи в соцмережах, турбує питання чи мова йде тільки про зупинення положень про підвищення розмірів посадових окладів чи ще й про зупинення доплат і надбавок: за виконання обов'язків тимчасово відсутніх працівників, за суміщення професій (посад), за розширення зони обслуговування або збільшення обсягу виконуваних робіт – у розмірі до 50 відсотків посадового окладу (тарифної ставки); за науковий ступінь: кандидата наук (доктора філософії) – у граничному розмірі 15 відсотків; доктора наук – у граничному розмірі 25 відсотків посадового окладу (ставки заробітної плати); за вчене звання: професора – у граничному розмірі 33 відсотки; доцента, старшого наукового співробітника – у граничному розмірі 25 відсотків посадового окладу (ставки заробітної плати) тощо.

Щодо цього варто зазначити таке: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2022р. №1411 [6] зупиняє дію Постанови Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 №822 [7] лише в тій частині, яка фактично деталізувала поетапну реалізацію положень ч.2 ст. 61 Закону України «Про освіту» [1]. У ній Кабінет Міністрів України визначав насамперед строки впровадження новел законодавства про освіту щодо підвищення розмірів посадових окладів працівників освіти, які мали рахуватись від певної початку – найменшого розміру посадового окладу педагогічного працівника й постановляв:

«1. Установити, що найменший розмір посадового окладу (ставки заробітної плати) педагогічного працівника становить: з 1 січня 2023 р. – 4 розміри

прожиткового мінімуму для працездатних осіб на 1 січня 2023 року. (саме це було визначено законом Про освіту ч.2 ст.61 початком для розрахунку посадових окладів інших працівників освіти як-от: «Найменший посадовий оклад науково-педагогічного працівника встановлюється на 25 відсотків вище від посадового окладу педагогічного працівника найнижчої кваліфікаційної категорії»).

2. Затвердити такі, що додаються: ... схему посадових окладів науково-педагогічних працівників на період до 2023 року».

Такий висновок робиться насамперед тому, що це вже не перший раз, коли дія цієї Постанови зупиняється й аналогічний випадок був минулого року: так уже було зроблено Постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2021 р. № 1391 [9], якою так само було визначено зупинення Постанови загалом без зазначення окремих положень: «Зупинити до 31 грудня 2022 р. дію постанови Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 822» – але по факту зупинено було тільки підвищення розмірів посадових окладів, а все інше – а саме доплати і надбавки – виплачувались у повному обсязі.

Також, якщо використати системний аналіз, то дійдемо висновку, що Постанова Кабінету Міністрів України №1411 від 20 грудня 2022р фактично зупинила дію нововведень – підвищення розмірів заробітної плати, що кожного року відкладається, і чого фактично не було до прийняття нового Закону Про освіту 2017 р., але що було обіцяно з 2018 р.

Норми ж, які встановлювали доплати, як додаткову заробітну плату зі структури заробітної плати, передбаченої Законом України «Про оплату праці» [10], існували й до прийняття закону нового «Про освіту» у 2017 р., містилися й містяться в Законі України «Про вищу освіту» [11] в ст.59 як гарантії науково-педагогічним, науковим, педагогічним працівникам і саме за цими нормами здійснювалась і фактично здійснюється оплата праці зазначених категорій працівників. І жодних спеціальних законів воєнного часу, які б зупинили виплату надбавок і доплат освітянам в Україні не було прийнято.

Тому, якщо підвищення розміру заробітної плати відтерміновувалось і цієї норми не було, а її введення мало проводитись через механізм Постанови Кабінету Міністрів України №822, то виплата доплат здійснювалась фактично відповідно до ч.3 ст. 61 Закону України «Про освіту» та ст. 59 Закону «Про вищу освіту» і додаткових указівок строкового характеру на зміст цієї норми Постановою не накладалось і це не могло бути здійсненим, бо Постанова Кабінету Міністрів України – підзаконний акт, який, за правилами ієрархії нормативно-правових актів, не міг вплинути на чинну норму закону.

Більше того, доплати й надбавки здійснюються відповідно до Закону «Про вищу освіту» і також Закону України «Про оплату праці», зокрема його ст.1, яка встановлює: «заробітна плата – це винагорода зазвичай у грошовому виразі, яку

за трудовим договором роботодавець виплачує працівникові за виконану ним роботу. Розмір заробітної плати залежить від складності та умов виконуваної роботи, професійно-ділових якостей працівника, результатів його праці та господарської діяльності підприємства.

Отже, для виконання мети Закону України «Про оплату праці», визначеної у його преамбулі: «забезпечення відтворювальної і стимулювальної функцій заробітної плати», мають виконуватись положення статей цього Закону, зокрема й щодо врахування складності та умов виконуваної роботи й професійно-ділових якостей працівника, що не може бути здійсненим при неврахуванні наукового ступеня, вченого звання, стажу науково-педагогічної діяльності й, таким чином, порушить принцип справедливості як засаду правового регулювання оплати праці.

Варто погодитись із П. П. Лиманським, що «незважаючи на складність ситуації, що склалася в освітній галузі у зв'язку із введенням військового стану в Україні ... в цілому, можна зазначити, що закони спрямовані на забезпечені своєчасної та справедливої оплати праці освітянам» [3, с. 101].

Висновки. Таким чином, на підставі проведеного дослідження у цій статті, можна зробити такі висновки:

1. Заробітна плата працівників освіти, з одного боку, виступає метою реалізації права на працю освітянами, а з іншого – вона є оцінкою праці останніх, яку дає держава, лакмусовим папірцем важливості формування для неї молодого освіченого покоління. І цей лакмусовий папірець не може й не має зникати навіть у період дії воєнного стану, бо праця освітян стала ще більш напруженою від умов війни, що продиктували перехід на дистанційне навчання, а отже, і збільшили навантаження на особу працівника за рахунок змушеного опанування різних цифрових застосунків і власного важкого психоемоційного стану, водночас необхідно транслювати своїм вихованцям витримку, впевненість і спокій. А в разі продовження офлайн-навчання – праця ще й стала небезпечною, бо в будь-яку мить можна опинитись під ворожими обстрілами, а потрібно опікуватись не тільки своїм життям, але й життям десятків своїх вихованців;

2. Уже вкотре переноситься підвищення розмірів заробітної плати педагогічних, наукових та науково-педагогічних працівників. Зупинення дії Постанови Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 р. передбачає тільки чергове зупинення положень щодо запланованого Законом «Про освіту» 2017 р. й такого, що ніяк не може відбутись уже 5 років, підвищення розмірів посадових окладів педагогічних, наукових і науково-педагогічних працівників із 1 січня 2023 р., але зупинення нарахування та виплати доплат і надбавок це не стосується.

Література

1. Про освіту. Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>; 2. Освітній омбудсмен закликав владу усунути порушення прав педагогів під час виплати зарплати. Нова українська школа. 20.06.2022. URL: <https://nus.org.ua/news/osvitnij-ombudsmen-zaklykav-vladu-usunuty-porushennya-prav-pedagogiv-pid-chas-vyplaty-zarplaty/>; 3. Лиманський П.П. Окремі питання правового регулювання оплати праці науково-педагогічних працівників в умовах воєнного стану. Виклики правничої професії в умовах воєнного стану : тези доповідей та наукових повідомлень учасників круглого столу присвяченого до Дня юриста (6 жовтня 2022 року) / уклад.: О.О. Коваленко, Т.Г. Головань, М.Д. Ждан ; за ред. О.О. Коваленко. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2022. С. 99–102; 4. Подорожній Є.Ю. Проблеми оплати праці працівників в реаліях сьогодення. Актуальні проблеми захисту прав громадян України на працю та соціальний захист на шляху до Євроінтеграції : тези доп. та наук. повідомл. учасників XII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 7 жовт. 2022 р.) / уклад. О. Г. Середя, О. М. Ярошенко, О. В. Соловійов; за ред. О. Г. Середи. Харків, 2022. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle>. С. 82–85; 5. Конституція України. Закон України від 28.06.1996. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>; 6. Про зупинення дії постанови Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 822. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2022 р. №1411. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1411-2022-%D0%BF#Text/>; 7. Про оплату праці педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників закладів і установ освіти і науки. Постанова Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 822. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/822-2019-%D0%BF#Text>. 8. Інфляція за підсумками року не перевищить 30%. Укрінформ. 09.12.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3631173-inflacia-zapidsumkami-roku-ne-perevisit-30-minekonomiki.html>; 9. Деякі питання встановлення підвищень посадових окладів (ставок заробітної плати) та доплат за окремі види педагогічної діяльності у державних і комунальних закладах та установах освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2021 р. № 1391. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1391-2021-%D0%BF#Text>; 10. Про оплату праці. Закон України від 24 березня 1995 року № 108/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80#Text>; 11. Про вищу освіту. Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.